

Курд Ласвиц

Из дневника на една мравка

Предисловие

Откритието на езика и писмеността на мравките дължим на усилията на прочутия ентомолог Антена. Както е известно, в общините на тези високоорганизиран животни живеят не само мъжки, женски мравки, бесполови работници и така наречените войници или водачи с по-големи глави, а и домашни животни, в частност един малък бръмбар (*Claviger*¹), за който не се знаеше какво значение има за мравките. Антена успя да докаже, че този бръмбар представлява живата библиотека на мравките. Сетивните възприятия на мравките почиват върху етерни вълни с осемстотин до две хиляди билиона трептения в секунда, чиято скорост следователно е извън онази, която окото ни вижда като светлина. Антена направи възможно забавянето на онези етерни трептения благодарение на флуоресцентен микроскоп в такава степен, че те да станат забележими за сетивните ни органи. По този начин той показа, че мравките общуват помежду си с езика на осезанието, който той нарича химизиране или напипване, и че както ние пренасяме звуковете вълни върху фонографа, така и те предават своя език на бръмбарчетата, които пък от своя страна по всяко време могат да го възпроизведат. И тъй, мравките са изпреварили човека в културно отношение толкова много, че домашните им животни се дресират не само за механичен, но и за интелектуален труд. Ние сме в състояние да публикуваме по-долу превода на един мравешки дневник, който беше химизиран на осемдесет и две бръмбарчета. Често ни се налагаше да заместваем обстоятелствените описания на мравешкия език с обичайните за нас изрази; разбира се, само когато ставаше дума за предаване на първоначално човешки изявления.

За подробности около много трудния технически способ да се фиксират опипванията на бръмбарчетата трябва да ви насочим към оригиналното произведение на Антена, което излезе на латински език под заглавие „*De formicarum lingua et litteris*“² при братя Емзвинд във Флаузенхайм.

-
1. *Keulenkäfer* – нем., *Claviger* – (лат.) няма българско наименование, използва се латинското. Малък сляп бръмбар от разред *Coleoptera*, подсемейство *Clavigerinae*, чиито втори двойки крила са видоизменени в бухалки, живее като „храненик“ при мравките от рода *Lasius*. Б.пр.
 2. За езика и писмените знаци на мравките (лат.) Б. пр

Дневник

Десето яйчено слънце Голямо пролетно почитване. Работниците са с най-малките навън под лъчите на първото слънце, мравунякът е почти празен. Ние, войниците, още седим в зимните клетки и размишляваме.

Сега е най-хубавото време в гнездото, искам да го използвам, за да се запозная основно с по-новата литература. Започнах да изучавам често хвалената книга на Ссрр „Животът и деянията на човека“. Наистина тя е написана на червеномравешки, но много добре я разбирам. Малко идеалистична, много хипотези – обаче червените са си такива. Понеже не държат роби, те си въобразяват, че крачат начело на цивилизацията. Е, при все това всички сме в крайна сметка мравки и една е земята под нас.

Дванадесето яйчено слънце

Ссрр действително твърди, че човекът притежава интелект! Изглежда, той несъмнено има мозък, но нали тогава антените му би трябвало да са на главата, а не на гръдните пръстени.

Второ ларвено слънце

Убеждавам се все повече и повече, че Ссрр има право: човекът, изглежда, наистина заема първото място сред недодяланите зверове, които наричаме костни животни. Досега винаги съм смятал птиците за по-висшия клас не само защото са най-опасни за нас, а и защото по много неща очебийно се доближават до нас. Те свиват гнезда, имат предпазна външна обвивка от перушина, притежават крила и снасят дори яйца. В това отношение човекът много е изостанал от тях, като изключим свиването на гнездо. Изглежда, няма съмнение, че хората дори, подобно на нас, строят общи гнезда, които наистина не са достатъчно просторни, за да поберат цяла държава, но за едно такова голямо животно представляват все пак значително постижение. След това би трябвало да се приеме, че хората могат донякъде да се разбират помежду си; достатъчно непълноценно може би, след като антените им са така грубо устроени!

Едно наблюдение, което по-рано сам направих веднъж, говори, изглежда, в полза на това. Видях един още не съвсем израснал човек да седи в съседната нива върху ябълково дърво и да яде плодовете му. Друг, по-голям човек се примъкна, вдигна едната си антена във въздуха и

хвана онзи за крака, така че той падна. Стори ми се при това като че ли другата антена имаше и по-тънко продължение, което извършваше размахващи движения. После двамата човеци оживено се поопипаха с антените си, след което по-малкият с голяма бързина се отдалечи. Какво ли са могли да си кажат? Дали имат някакъв език, или всичко се гради върху уподобяване? Може би по-малкият човек вече е разбрал от пораншни случаи, че бягството е свързано с някакво предимство. Или да не би да се отнася за унаследен инстинкт. Любопитен съм какво ще каже по този въпрос Ссрр. Засега съм едва при описанието на човешкия организъм.

Пето ларвено слънце

Колко мъдро се е погрижила все пак Земята дори за най-тромавите си създания! И при човека най-благородната и най-мравешкоподобна част – мозъкът – е заобиколена от предпазващ я костен скелет, докато в останалото тяло здравите опори се намират във вътрешността. Колко по-висше е значи устройството на насекомите, при което цялото тяло е загърнато от дебела хитинова обвивка! Зоолозите, които вземат предвид само строежа на тялото, действително искат да причислят мравката към животните и да ѝ присъдят само най-високата фаза на развитие. Но аз няма да позволя да ми отнемат увереността във вечното предназначение на мравешкия род!

Мравката и човекът – и двамата да произхождат от дъждовния червей! Глупости!

Девето ларвено слънце

Дали пък и хората не служат за нещо? Не е ли отредила вечната прамравка при сътворението и на тях място във вселената! Изглежда, че те значително допринасят за изстребването на толкова вредните птици. А дори и да нямат друго предназначение, освен да ни служат като предмет за научни изследвания, то заради това те вече не биха били излишни на света. Навярно и те изпитват чувства и като нас се радват на съществуването си, макар че на тях им убягват високите идеали на общия дух, както и грижата за какавидите и ларвите и им липсва, разбира се, „не-съзнаването на неизбежния начин за действие“. Затова не мога да свикна с възгледа, че трябва да се изпрати експедиция за изследване на човешкия мозък. Ссрр настоява в черепа на жив човек да се засели колония, за да проучи умствените му способности. Но на мене ми се струва,

че в това има известна жестокост. Колко лесно би могъл въпросният човек да пострада от това. Разбира се, той е само човек и в сравнение с напредъка на нравешкото познание за неговото благополучие не бива да става и дума. Докато прехвърлям тези записки върху моето бръмбарче, то обръща главичката си и ме гали с антените си. Сигурно иска да покаже, че и то изпитва наслада и болка като нашего брата. Несъмнено то е насекомо и стои по-близо до нас от човека, но въпреки това аз казвам: и човекът е живо същество, и той има право на нашата защита.

Кой знае дали би ни понесъл климатът на човешкия мозък? Нашите съграждани не би трябвало да се излагат на подобни опасности; нека червените мравки сами да водят авантюристичната си политика.

Осмо работническо слънце

Имаме неприятности с робите. Лошо издоиха захарните крави. Номер осемнадесети и номер двадесет и четвърти сами изядоха пет товара сок; бяха лишени изцяло от храна!

Действително понякога ми се иска да бъда неразумен човек и да живея без мисъл за утрешния ден. Какви ли грижи познава такъв един човек? Те нямат нито яйца, нито ларви, нито какавиди, а че държали домашни животни и роби, както твърди Ссрр, наистина не мога да повярвам. За какво биха могли да им трябват? Макар и да обработват малките с антените си, което сочи известна вторичност в изкуството да се възпитава, то въпреки всичко всеки има свои собствени деца – какво са държавни деца, не знаят. Какво ниско равнище!

Петнадесето работническо слънце

Крайно съм удивен и поразен! Какво ли не е открил вече нашият дух! Хората наистина могат да си предават един на друг съобщения. Разбира се, език в същинския смисъл те явно нямат, освен ако той не се дължи на толкова бавни трептения, че нашият по-фин орган да не е в състояние да ги улови. Въобще сетивата им, изглежда, са доста грубо устроени. Ссрр например доказва, че през нощта човекът абсолютно не може да вижда и да различава нищо наоколо. Случва се хора, които се прибират вечер, вкъщи, да не намерят входа за гнездото си.

Първо какавидено слънце

Наистина се екипира експедиция за изследване на човека, ала се отказахме да я изпратим в мозъка, тя трябва да се занимае по-скоро с

откриването на човешкия език. Тъй като се направи следното крайно интересно наблюдение. Когато един човек иска да остави на друг някакво съобщение, то той не прехвърля като нас мисловния си процес чрез трептения на антените хемиграфски върху живия организъм на бръмбарче, което по всяко време може да го възпроизведе, а изменя с помощта на един сок повърхността на светло, листоподобно вещество на точно определени места така, че върху него се образуват повече или по-малко равномерни знаци. Другият човек ги държи пред очите си и по някакъв непознат за нас начин е в състояние да схване от тях мнението на първия. Изглежда, обаче това средство за съобщение е доста несъвършено, защото след тази операция често се виждат хора да клатят глава, което се счита за признак на недоволство. Ссрр нарича онзи сок „мастило“, при хората то било високо ценено и се отделяло в особена жлеза, мастилницата. Онези хора, които притежават най-голямата мастилница, били на най-голяма почит и другите се страхували от тях. Предполагам, че сокът има подобни изяждащи свойства като нашата киселина и се пръска в боя. Дали действува и отровно?

Трето какавидено слънце

Забелязва се, че е лято. Имаме вече множество какавиди в мравуняка, вярвам, че годината ще е добра. Някои от нашите майки започват съвсем да остаряват. Добрата Ксрр от две години не е излизала от гнездото, още не е виждала човек. Че има такива същества, според нея, е суеверие. Когато й казах, че човек може с една крачка да се изкачи по цяло дърво, тя плесна с антените си от изумление и единствено фактът, че той ходи само на два крака, я успокои донякъде. Тя намери това за много непристойно и не искаше повече да слуша. Но после запита все пак дали при хората женските също имат крила в младостта си и дали като при нас ги свалят след сватбата. Спомних си да съм чел у Ссрр, че имало крилати хора, които те наричали ангели, и че младите жени твърде често били назовавани от мъжете „ангел мой“, но когато остареели, вече не. От това със сигурност може да се извади заключението, че след сватбата хората също губят крилата си.

Седмо какавидено слънце

Не бих повярвал, че хората също имат религиозни схващания. Все пак според изследванията на Ссрр в това няма съмнение, макар и да се отнасяло само за доста първобитно служене на фетиши. Защото хората

имат един вид кръгли плочи от тежък, блестящ метал с изображението на човешка глава, на които се кланят като на свои идоли. Боготворят ги над всичко и носят винаги няколко у себе си. Който не притежава и не може да покаже такива идоли, минава за презрян и отритнат от обществото човек. Не може да се издигне до уважаван пост и не получава дори най-необходимите хранителни продукти. А пък който натрупа голямо количество от онези идоли в жилището си, бива зачитан като светец, всички му се кланят и той може да придобие дори така високоценените мастилени жлези срещу няколко идола.

Единадесето какавидено слънце

Оживен ден. Работниците бяха заети да помагат на тазгодишните ни първачета при излюпването. Докато им прегриваха и свличаха какавидените обвивки, аз пак седях над моя Ссрр, големия изследовател на хората, когото се уча все повече и повече да ценя. Та нали той ни разкри един нов свят, един поглед към неподозираното богатство на природата от чудновати същества, а във всяко от тях се проявява мъдростта на безкрайната прамарка. Човекът, това огромно непохватно животно, колко опасен би бил той за нашите държави, ако едновременно с несъмнената си интелигентност притежаваше и идеалните инстинкти на мравката! А така той се задоволява с култа към лъскавите си идоли и целият му стремеж е насочен към това, да натрупа възможно най-много от тях. И то не в името на общността, а всеки се грижи само за себе си; тъкмо тук се показва мъдростта на Създателя, че разпокъсва силите на тези опасни великани и ги подтиква към борба един срещу друг. Колко благодарни трябва да бъдем, че сме се излюпили като мравки!

С подобни мисли бях зает, когато внезапно усетихме мощно разтърсване на целия мравуняк. На едно място проникна дневна светлина. Работниците се впуснаха към ларвите и какавидите, за да ги пренесат на сигурно място, докато ние, войниците, изтичахме навън, за да отблъснем нападението. Забелязахме, че един човек с дърво – те го наричат пръчка – бе ровил в мравуняка ни. Той стоеше съвсем спокойно и очевидно изчакваше да види какво щяхме да направим. Веднага известен брой работници се заеха с възстановяването, докато шепичка храбри войници се нахвърлиха върху краката на човека и се покатериха по него. Проникнахме през дебелия тъкан на епидермиса и го щипахме, бодохме и пръскахме тъй силно, че човекът скоро побягна. За съжаление понесохме големи загуби, само малцина, между тях и аз, успяхме навреме да се спасим. Защото, изключително странно, щом човекът се

оттегли на няколко крачки в един храст, той взе да сменя кожата си, да се отърсва от войските ни и да ги тъпче. А най-подир отново се шмугна в кожата си и се отдалечи. При обследването на бойното поле забелязахме, че и човекът бе претърпял загуби. Под увехналите листа на земята, до трупове на нашите храбреци, намерихме два от лъскавите идоли и една разтворена кутия, в която лежеше Мек, жълтеникав предмет, както личеше, кърлица от човешка коса. Веднага решихме да занесем заграбените предмети в мравуняка, но те бяха прекалено тежки и поради това трябваше да изпратим най-напред някого за помощ. Междувременно премъкнахме поне кърлицата малко напред. Докато се занимавахме с нея, човекът се върна, като очевидно търсеше нещо по земята, вероятно идолите си. Понеже бяхме прекалено слаби, за да подновим боя, се скрихме. Когато най-накрая човекът съзря с късогледите си очи кутията, той се втурна радостно към нея и я вдигна, но, изглежда, страшно се разочарова, като не намери вътре кърлицата. На идолите, непонятно как, той не обърна никакво внимание. Най-сетне откри кърлицата, където я бяхме изоставили, грижливо я скъта заедно с кутията в една гънка на кожата си. Не мога да си обясня тази случка. Какво ли можеше да интересува човека мъничко коса, след като той си имаше цял перчем? В човека сигурно се извършват още процеси, които са необясними за нас. Инстинкт или разсъдливост?

По-късно с големи усилия пренесохме идолите в леговището си, където те трябва да образуват основния фонд на един човешки музей.

Четиринадесето какавидено слънце

Новини от експедицията. Направени са съвсем неподозирани открития. Освен мастилото като средство за общуване хората имат в действителност още един език, който говорят с помощта на челюстта си. При по-възрастните жени тя е развита по-силно, отколкото при мъжете. Двете чудновати издатини встрани на главата им служат да разбират езика. Ние, без съмнение, не можем да го възприемаме, но нашите известни физици Хлмц и Крх откриха инструмент, който превръща предадените от човешките челюсти на въздуха трептения в импулсни вибрации и по този начин ги прави разбираеми за нас.

Сега са налице всички предпоставки, та да овладеем скоро, с помощта на нашите въоръжени антени, напълно човешкия език. Конструирана е и зрителна тръба, с която дори при дневна светлина ние сме в състояние да възприемаме отдалечени предмети.

Осмо крилато слънце

Сега в мравуняка е весело! Отново имаме крилато поколение. Момчетата и момчетата бързат да излязат навън, не е лесно да ги опазиш. Те свободно се носят из въздуха, ние, старите войници, тичаме долу наоколо и не сме в състояние да ги докоснем.

Е, удоволствието е кратко – няколко слънца и крилата трябва да паднат!

Девето крилато слънце

От експедицията научавам, че хората писали дори книги за нас, мравките. Разбира се, само нелепости! Те нямат представа за нашите средства за общуване; тълкуват съвсем погрешно органите ни, тъй като съдят по грубите си сетива. Не знаят колко фини и с каква модулационна способност са трептенията на пипалата ни и че бръмбарчетата притежават способността да улавят тези трептения, да ги запаметяват и по желание да ги възпроизвеждат. Хората си блъскаха главите да разберат защо държим в мравуняка и храним бръмбарчетата, понеже не могат да проумеят, че това е живата ни библиотека.

Кой знае колко ли се надуват с новия инструмент за записване и възпроизвеждане на тоновете, който един от тях откри. Ние използваме такъв апарат на нашите бръмбарчета още отпреди хиляди кръгли слънца. И при това хората искат да се причислят към културните животни!

Дванадесето крилато слънце

Днес една чужда мравка се бе заблудила в мравуняка. Тя се опита да се скрие, но няколко роби веднага я хванаха за антените. Преди да я пуснем да излезе навън, я разпитахме за условията в нейния мравуняк. Той се намира до уличната канавка, покрай която всеки ден минават хора, и там, изглежда, цари пълен безпорядък. Ако продължава така, чисто и просто ще загубят мравешкия си образ. Ето че възнамеряват веднага след излюпването да прегризват крилата на момчетата, та да не могат повече да вилнеят и да лудуват на воля из простора. Принуждават ги вкупом да се възпитават като учени и водачи с големи глави и затова ги хранят с шикалки, за да добият, ако е възможно, мастилена жлеза като хората. От ранна сутрин до късна вечер ги отрупват с изсушени какавидени обвивки, за които се предполага, че от тях са се излюпили особено даровити учени. Имената им се впитат в стихове, които бедните,

обезкрилени младежи превеждат върху бръмбари. Едно от стихотворенията гласи:

Като благородни ловци на какавиди отбележи:
Прс, Клкс, Мгс, Шнс, Прбе, Хмс и Црк.
Ккс двадесет и пет роби хвана,
Гркс двадесет, двадесет и двама Лнг.

И така нататък. За всеки стар водач трябва да се знае колко роби и какавиди е донесъл и колко врагове е убил. Казах, че не намирам това за хубаво, младежите са надарени с крила от природата и сигурно ще ги загубят от само себе си, когато вече не се нуждаят от тях. Не бива преждевременно да ги обезкриляваме. Известно време това може и да върви, но на следващата година те вече ще видят какво правят. Тогава нахалната твар отвърна, че при хората било също така. Тя бе изхвърлена. Да се пазим от очовечаването!

Тринадесето крилато слънце

Експедицията изпрати обратно няколко стотици бръмбари, на които предаде опита си с хората. Има много за изследване. Отделни неща изобщо не се разбират. При нас всеки работник знае в момента какво трябва да се прави за леговището и без колебание се включва в общото дело. При хората – и това забеляза още Ссрр – всеки има различно схващане; мнозина променят схващанията си ден за ден. По каква причина, не е съвсем ясно, но промяната, изглежда, зависи от посоката на вятъра.

Неразбираемо е следното изявление, което се прави от един човек: „Скъпа жено, спечелих тридесет хиляди марки на лотария, но не разправяй никому нищо за това, защото в противен случай ще ни увеличат данъците.“ „Марки“ очевидно са известните идоли, а „лотарията“ трябва да е народна игра, при която се плаща и на организаторите. Но иначе всичко е неясно. Първо: Скъпа жено! Какво е „скъпа“ и какво „жена“? Женски човек без крила? Но тогава тя е майка и царица. Как може един търтей да се осмелява да се обръща към нея като към своя скъпа жена? Ами „данък“ – какво е данък? Навярно е някакво зло, тъй като Човекът иска да го избегне. Ала според обясненията на нашите учени, данъкът бил при хората главна жизнена цел – как може тогава той да се нарича зло? Което междувременно най-много ме озадачава, е изразът: „Не казвай никому.“ Как може да не искаш да кажеш нещо, което е. Та нали нещо, което не е, изобщо не може да се каже, а което е, не може чрез речта

да бъде направено друго. Или може при хората да е възможно, щото нещо, което за едни е, за други да не може да бъде? Това ми се струва неразрешимо противоречие.

Петнадесето крилато слънце

На лов с няколко водачи и петдесет и шест работници. Там видяхме същия човек, който веднъж ни бе нападнал, но този път при него имаше една женска. Те, изглежда, много сърдечно разговаряха. Той многократно доближаваше антената си до нейната, която обаче тя постоянно отдръпваше. Въръжих се с Кршова зрителна тръба и Хлмщов звук ключ и се осмелих да стигна до косата на женската. Стори ми се, че е от същия вид като наскоро намерената къдрица. С помощта на звуковия ключ се надявах да разбера разговора им, но успях да доловя само толкова, че тя много пъти казваше: „Не, не – не бива да се виждаме повече.“ След това човекът си тръгна много натъжен, но преди това й даде една хартия, която тя прибра в кожата си или по-скоро, както сега знаем, в изкуствената кожа, която хората навличат над естествената. Когато той замина, от очите й се отрониха няколко капки, при което аз изпадناх в още по-голяма опасност за живота си, тъй като тя прокара ръка по лицето и косата си. После седна под едно дърво и вдигна хартията пред очите си. Най-сетне я остави да падне в скута й и дълго време седя неподвижно. Сега я ощипах по врата. Тя подскочи, хартията падна, а вятърът я отнесе в един храст, където женската не можеше да я достигне. Работниците, които бяха докарали вече подкрепление, бяха подръка и двеста мравки замъкнаха хартията в мравуняка. Трябваше да разширим човешкия музей. Върху хартията имаше стихотворение, което преведохме с помощта на няколко завърнали се от експедиция учени. В него се казва:

Избрах си господарка аз една,
заклеха й се песните и любовта.³

Разбира се, забележително е, че такова грубо животно като човека въобще е в състояние да постигне подобни успехи в изкуството. Ала смисъл в тях, естествено, не може да се намери. Първо, вече е глупост един водач – а нали човекът трябва да е само такъв, защото обикновените търтеи и работници не могат да пишат стихове, – един водач да се

3. Стиховете преведе Снежана Иларионова. Б.пр.

оставя да бъде командван от една женска. И после какво изобщо е любов? Дума, с която хората с удоволствие създават безпорядък наоколо, но не ми се вярва те самите да влагат кой знае какво в нея. Ние поне не го разбираме. Грижиш се за какавиди и ларви и за благото на държавата, но нали всичко това се разбира от само себе си – а любов? Това е навярно един от човешките инстинкти, над които – благодарение на нашето мравешко достойнство – ние сме се издигнали.

Двадесет и пето крилато слънце

Напреднах много в овладяването на езика и писмеността на хората. Не изпуснах случай да проучвам човека, който често се намира в близост до нас.

Двадесет и шесто крилато слънце

Колкото по-отблизо опознавам хората, толкова повече съжалявам тези нещастни създания. Възприемат само това, към което пряко насочват сетивата си, а колко тясно ограничени са те! Земята, носителка на целия всемирен живот, скрива от тях безкрайните си тънкости, до които късогледите им очи не могат да стигнат. А дори и да го стореха, колко малко неща биха могли да различат! Защото всичките най-разнообразни, най-бързи пулсации на етера минават безследно покрай грубите им нерви. Те не усещат магнитния пулс на Земята, кристализационната сила на веществата, сродството между соковете и напреженията на растителните клетки, не чуват как расте тревата⁴ и музиката на дялците се квасни гъби остава за тях тайна. Само на зашеметяващата дневна светлина те съумяват да намерят пътеката си, а широката им нога нехайно тъпче чудесата на сътворението. Главата им стърчи в кухня, безформен въздух, в който не може да се види никаква разлика и никакво образуване. Каква фина символика на природата се крие вече в това, че човек държи главата си изправена в празното нищо, мравката обаче я носи сведена към пълната с живот земя, местонахождението на древния мравешки род. И докато ние тук следваме под сигурно ръководство законите на живота, човекът, един достоен за съжаление индивид, се лута във вечна неопределеност, воден от колебливи инстинкти! Един от техните най-велики водачи е казал: „Две неща изпълват душата ми с все по-ново и нарастващо възхищение и благоговение: звездното небе над мене и нравственият закон в мене.“ Ако това е най-доброто, което имат,

4. Немски идиом – имам остър слух, проникателен, умен съм. Игра на думи. Б.пр.

то те са за съжаление, защото не мога да намеря никакъв смисъл в него. Над мене – дори и да се покатеря на най-високото дърво, не виждам това, което те наричат звезди; а в мене – зная само, че всичко е така, както е. Какво означава повелята: Трябва да бъде? Или може би има още нещо, което дори ние не можем да разберем?

Двадесет и второ трофейно слънце

След дълго прекъсване се връщам към дневника си.

Що е любов? Този въпрос не ми даваше мира. Непрекъснато ме занимаваше и аз напразно си блъсках главата. Струваше ми се, че е позор за мравешкия род да не сполучи да опознаем и обясним отклоняващите се от нас странности на първичния човек, и тъй като проблемът за любовта не се отнасяше към въпросите, които изрично бяха поставени на експедицията ни, то мене ме подтикна любознателността – нека да си призная, макар и да изглежда като човешка зараза, – а също и един вид честолюбие да опитам и да реша въпроса на мой риск. Това бе лекомислие! С ужас си спомням дните, които трябваше да прекарам – цяло чудо е, че можах да ги преживея!

Колкото пъти ми се удаваше възможност, ходех на мястото, където бяхме наблюдавали човека и бяхме пленили стихотворението. Почти всеки ден виждах там човека да седи на един пън и да гледа над водата на малкото езеро някъде в далечината, без да мога да открия някакъв предмет, който да ми се струва достоен за вниманието на един човек. Най-сетне – бе през второто трофейно слънце, почти целият мравуняк се намираще на бойното поле, а аз пак седях на старото място над човека, – най-сетне забелязах по човешкия път върху другия бряг на езерото онази женска, но не сама, а в компанията на друга, по-възрастна, както установих по бавната походка. Човекът скочи, но веднага пак седна изплатен и се скри зад плетеницата от листа. Дълго остана да седи така тъжен, подпрял главата си с ръце. Друг път толкова бързо и радостно изтичваше към женската – хората я наричат момиче, – а сега се криеше. Не можех да си го обясня. Той извади плочата си за писане. Приближих се незабелязано и тъй като сега притежавам необходимото умение в превеждането на човешката писменост, успях да прочета какво написа той много бавно и с промеждутъци. То гласеше:

Избрах си господарка аз една,
заклеха ѝ се песните и любовта.

Да, да, но защо? Та той трябваше само да заобиколи езерото. Колко глупави са все пак хората! Реших да си позволя най-крайното средство, за да проникна в същината на това защо. Човекът се готвеше да си тръгне. Настаних се върху него, оставих се да ме носи – към чуждото, неизвестното, вероятно към смъртта! Но исках да зная: Що е любов?

Пътят бе дълъг, пешком навярно щеше да ни е необходим един цял ден. По едно време човекът спря така внезапно, че без малко не паднах. И също така внезапно продължи пътя си. Двете жени приближаваха. Ето че желанието му се бе сбъднало, сега можеше да разговаря с нея както преди. Очаквах, че тя ще изтича насреща му. Ала какво се случи? Тя въобще не го погледна, той мълчаливо вдигна ръка към главата си – аз загубих равновесие и политнах из въздуха. Когато отново се опомних и съзнах какво всъщност се бе случило с мене, те, човекът и двете женски, се бяха отдалечили вече на известно разстояние един от друг и скоро загубих човека от погледа си. Тъй като се намирах, както сега забелязах, в дрехата на момичето. Тук се укривах не зная колко дълго. Едно внезапно силно разтърсване на дрехата ме захвърли на земята. Когато бях в състояние да се огледам наоколо, се оказах в едно човешко жилище. Момичето бе, само, но сега бе облечено с бяла одежда. В стаята бе тъмно, само върху масата, до която седеше момичето, светеше ярък пламък. В уплахата си първо потърсих убежище, но после се сетих за мисията си и смело поех срещу светлината. Пристигнал на масата, се скрих в един намиращ се там букет цветя и сега вече можех точно да наблюдавам момичето. То държеше снимка – хората удивително сръчно имитират всичко, което виждат – в ръката си. С изумление забелязах, че тя изобличава човека, когото днес момичето така хладно бе отминало. А сега – непонятно – то хвана снимката и притисна устните си върху нея, точно както човекът го правеше с онази къдрица. Сега зная, че това е знакът за най-голямото одобрение при хората, но как да се обясни фактът, че момичето направи това с човека, към когото току-що се бе отнесло така зле? При това от очите ѝ се търкаляха капки. Сега тя сама започна да пише. Имах време точно да проуча и нейните редове:

Здравейте, скъпи приятелю!

Не се радвайте, че получавате от мене писмо, то ще ви донесе разочарование, но така трябва да бъде. Стана ми ясно, че не мога повече да понасям живота, който вода, това е живот, изпълнен с лъжа. Мамя родителите си, мамя близките ви и така живея във вечен страх, че ще ме разкрият. Майка ми вече стана

недоверчива, поради това ви избягвах, колкото и тежко да ми ставаше. Сигурно ще се случат още по-страшни неща, не бива да ви виждам повече. Друг изход не зная. Едно разкриване би било ужасно за мене и тогава биха ни разделили за срам и позор. Това любовта ви няма да поиска от мен. Затова да се разделим доброволно. Защото другият път – да признаем на нашите любовта си, да поемем всичко върху себе си и да се опълчим срещу света заради нашата любов, – той е затворен за нас. Гордостта ми никога не ще позволи да се откажете заради мен от блестящата кариера, за която сте предопределен, да пропуснете задълженията, които имате към живота, да пристъпите всички граници, за да положите – в борба с бедите и мизерията – основите на едно ново съществуване – а другояче не би могло да бъде, знаете това. И аз също да загубя близките си, ако последвам вас, чужденеца, друговеца.

Не, това не може да бъде и вие самият не бихте могли да го направите, дори и да искахте. Любовта ви няма да е вечна, скоро ще забравите Лидия. Зная, не е далече времето, когато друг образ ще измести моя в сърцето ви. Бъдете щастлив, така е по-добре.

Зная колко съм виновна, не биваше да ви слушам, когато говорехте тъй мило – но бог знае, че близо до вас забравях всичко, което исках и трябваше да кажа. Простете ми! Никога вече не ще бъда благосклонна към койк мъж, това да бъде покаянието ми. Обичам ви, искам да ви обичам като приятел и брат и през целия си живот да ви благодаря за щастливите, безкрайно щастливите часове на вашата любов. Сега сме свободни, огромен товар пада от сърцето ми, тъй като ви го казах.

Не отговаряйте на писмото ми, в решението ми не можете нищо да промените, би могло да доведе само до разкриване.

Лидия

Винаги си мислех, че любовта е инстинкт, чрез който нещо се предпочита пред всичко друго; сега видях, че любовта откъсва хората един от друг. Да го разбере който може! В изследователското си усърдие бях дръзнал да се кача върху масата, докато Лидия – това е такова едно човешко име, което изобщо не може да се изговори – сгъваше писмото. В този момент вратата се отвори. Лидия едва смогна да събере набързо хартиите и снимката и да ги заключи в едно шкафче, което принадлежеше към масата. Бе влязла старата жена. Както скоро разбрах, това бе

„майка“ на Лидия; при хората всеки има своя собствена майка – едно за мене не съвсем ясно понятие. Тя бе раздразнена, задето Лидия, още пишеше, и я попита какво укрива така бързо? Посегна към един лист, който бе останал, ала в този момент ме видя и с възгласа: „Мравка! Никак не мога да понасям животните!“, удари по мене. Избягах под мас-тилицата, тя я отмести, продължи да ме гони, но най-накрая успях да се скрия и както забелязах от скривалището си, Лидия бе спасила междувременно и последното листче. Отново пример за тази особеност на хората да потулват някои работи един от друг!

Светлината бе изчезнала. След кратка почивка се осмелих да изляза навън и да започна изследователското си пътешествие, защото хората нищо не виждат в тъмното. Целта ми бе шкафчето, в което проникнах през дупката на ключалката. Намерих кутийки с украшения, изсъхнали цветя, документи и писма и се заех да правя тук подробни проучвания. Ако въобще можеше да се разбере някъде какво е любов, то щеше да е тук, защото Лидия, изглежда, точно го знаеше.

Напрасно търсех хранителни продукти. Бях гладен и отново напуснах шкафчето. Сред лишения и опасности предприех дълги пътешествия, чувствавах се самотен и съжалявах за любопитството си. Денят вече наближаваше и трябваше да мисля къде да се скрия. Тогава – поех си дъх – усетих близостта на мед. Проникнах през цепнатините на един шкаф, намерих голям запас, но там вече имаше други мравки. Те се навърлиха върху мене – бях загубен или най-малкото превърнат в роб! Искях храбро да умра и се приготвих за борба. Първия хванах с щипките, антените ми го докоснаха и – познах Рлф! Това бе собственото ни племе, нашата експедиция, която бе разположила тук на склад запасите си. Триумфално ме въведоха в скривалището си под дюшемето, разказаха за откритията си, показаха ми голям брой бръмбарчета, носещи информация, една блестяща библиотека, но преди всичко имах нужда от храна и почивка. Получих и двете.

През следващата нощ заведох един отряд от експедицията ни с необходимите бръмбарчета в тайното чекмедже на Лидия, за да преровим и запишем документите на любовта. Започнахме да превеждаме и да прехвърляме преведеното върху бръмбарчетата. В старанието си не забелязахме, че навън отдавна се е зазорило, когато вниманието ни бе изострено от силния глас на майката. Още се надявахме, че можем да останем скрити. Подслушвахме с дистанционните си осезатели. Тя се караше с Лидия и искаше от нея ключа на шкафчето. Изведнъж бяхме заслепени от ярката дневна светлина, която проникна през отворената

врата.

Майката погледна вътре и преди да можем да се спасим, тя отново хлопна вратата и изкрещя: „Пак мравки! Цяло гнездо! Полазиха също и по меда. Къде е спиртът? Ще ги натопим вътре, мравченият спирт е добър против ревматизъм. Да донеса само една тенджерка.“

Мравчен спирт! Ужасно! Какво искаха да сторят с нас? Да ни смажат? Да ни удавят! И никъде спасение? Покатерихме се към ключалката; тя бе непроходима, ключът бе пхнат вътре – и бръмбарче не можеше да проникне. Никъде цепнатина или пролука, навсякъде гладка полировка – шурахме се наоколо, без да разсъждаваме. Тогава вратата още веднъж се отваря за момент, ръката на Лидия бръква вътре и хваща пакетчето хартия, което бързо пуска в джоба си. При това неколцина от нас биват изхвърлени навън и унищожени. Вратата отново е затворена. Чуваме старицата да се връща, търси спирта – ето, при измъкването на документите капакът на едно картонено сандъче се измества, промъкваме се през тясната цепнатина. Върху щипка памук лежеше голям извит червей от лъскав материал, какъвто хората носят на ръката си. На главата си той. • имаше две очи, в едното светеше червен камък, другото бе празно. Отвътре червеят (или змията) бе кух – тук можехме да се скрием! Водачи, работници и бръмбарчета – всичките ги подслонихме в извивките на гривната. Чухме майката да гълчи – тя не намери нито мравките, нито ръкописите!

Последвах най-страшните дни на моя живот. Шкафът остана затворен, ключалката обаче също. Невъзможно ни бе да избягаме. Когато се появяваше шум, се скривахме в гривната. Тук седяхме натъпкани, изтощени от глад. След едно такова бягство отново заварихме документите в шкафа и продължихме да ги изследваме, въпреки достойното ни за съжаление състояние. И ключът пак бе изваден, но бе въткнат друг здрав предмет, който не можахме да отстраним. Все още никакъв изглед за спасение! Опитахме се да ядем хартията, но не ни понесе. През седемнадесето трофейно слънце умряха водачът Мре и петима работници. Здравословното състояние на бръмбарите все още е добро. Решихме да предприемем опит за спасение. Да се осмелим да излезем навън при отваряне на вратата би било непосредствена гибел. Бяхме забелязали обаче, че когато вратата се отваряше, на страната, където тя се въртеше, се образуваше тесен процеп. Един водач и десет работници трябваше да направят опит при следващото отваряне да се измъкнат навън. Успееше ли рискованото начинание, останалите трябваше по-късно също да опитат. Чакаха на подходящо място, но когато вратата се отвори, за наш

ужас те бяха жестоко размазани от преместващия се навътре ръб. Бяхме в отчаяние. Разследвахме безнадеждно какво бе сложено в шкафа – нови документи. За какво ли ни бяха сега? Но ето тук едно пакетче, ухаещо приятно – прегризахме хартията – тъмна, сладка маса, – не я познавахме, но тя имаше чудесен вкус. На първо време бяхме спасени от глад на смърт!

Деветнадесето трофейно слънце.

Ключът издрънча, ние побягнахме в гривната. Но о, ужас! Кутията се отваря – ние се скриваме в най-външната извивка – гривната се вдига, Лидия си я сложи! Държим се здраво един за друг. Бавно тече времето, тежко ни раздрусват, но през окото на змията нахлува горски въздух! Като разузнавач дръзвам да се покажа навън – до езерото сме. Лидия спокойно си седи – може би ще смогнем да избягаме; махам на другарите. В това време се приближават стъпки, това е онзи човек! Лидия го съзира, скоква и бързо тръгва на другата страна, тя го избягва и той с мрачен поглед се обръща да си върви.

Тогава се чува вик, Лидия отхвърля от себе си гривната, непредпазливият Рлф бе извел другарите навън, те искаха да избягат, но при първото докосване до ръката ѝ Лидия забелязва, че те излизат от гривната – златният затвор с цялата експедиция лежи в тревата. Още виждам Лидия да стои като вкаменена и да гледа втренчено ръката си, виждам човека да се извърща и да се приближава до нея, пита дали е ранена, хваща ръката ѝ, гледа я, притиска я до устните си – чак сега тя, изглежда, си спомня, че искаше да избяга. Другарите са вече на път към мравуняка, само аз се държа здраво за дрехата на Лидия, не мога да се реша да бягам, докато чух...

– Довери ми се – каза той. – Аз съм твой, ще бъда твой цял живот. Успях да се откъсна от всички условности. Един скромнен избор, но за това пък свободен. Какво е за мене светът без теб? Ти си моето щастие, моята надежда, само в твоята любов ще намеря силата си. Ще те спечеля, не се страхувай от нищо!

Тя мълчи, тя плаче.

– Та аз не мога другояче – прошепва накрая. – Борих се срещу тебе, срещу себе си – бях прекалено слаба. Сега да става каквото ще. Не признавам нищо друго, освен любовта ти!

Той се свлече в краката ѝ, аз паднах на земята. Трябваше да последвам другарите си.

Но що е любов? Не разбрах. Най-висшето щастие и най-голямото

злощастие на хората? Захвърлят го, а после забравят всичко заради любовта? Цялата държава заради един човек, света заради една жена? Клет, достоен за съжаление род! Колко мъдри са все пак наредбите на мравките! Колко прекрасно е „несъзнаването на неизбежния начин за действие“! Утре е първото сватбено слънце. Следователно годината е като другата и това е хубаво.

Трето сватбено слънце

Отново съм добре устроен в мравуняка. Да правят хората каквото си щат, аз имам по-висши задължения, отколкото да се занимавам с безсмислицата, която те наричат любов. При нас в мравуняка цари голямо безредице. Време е безполезните консуматори, търтеите, да бъдат отстранени.

Пето сватбено слънце

В най-близкия неделен ден, който ни предстои, ще се празнува сватбеното тържество. Всъщност е жалко, че моят добър приятел Клкс е търтей, след няколко дни с него ще бъде свършено. Ако се бе излюпил като водач, от него можеше да стане нещо; за един търтей той мисли прекалено много. Изглежда действително, като че всички ние вече сме се заразили малко от разсеяността и недоволството на хората. Така Клкс ме попита защо трябва да умира след сватбата. Глупав въпрос! Защото тогава вече за нищо няма да става. Сигурно е чул някога нещо за така наречената самоцел, с която хората толкова се надуват. И какво щяло да стане после с него. Дали било истина, че той ще иде в земята, в голямото мравчено гнездо, където има само водачи и няма зима? И дали през следващата година и после пак щяло да има търтей? И дали зад гората имало и други гори и в тях мравки и само мравки? И защо били толкова много, щом като все пак не могат никога да водят война помежду си и да заграват какавиди? Често изпитвал странно чувство, когато мислел, че всичко това е било и се случвало, и продължавало, все едно дали той знаел или не за него, и че то съвсем не зависело от него и въпреки това той имал своите крила и антени и се радвал на живота си. Казах му, че всеки, разбира се, изпитва това, но не бива да се говори за него, защото не може да се изрази с думи какво усеща мравешкото сърце, а ако иска да го предаде на други, ще излезе нещо съвсем различно от онова, което той вътрешно изживява, и ще възникнат глупави брътвежи и суетни разправии, а най-подир той ще си откъсне антените. Сетне той пожела дори

да научи дали при хората мъжете също умират след сватбата – тогава му наредих да си държи пипалата, изобщо не му трябва да знае нищо за хората, тъй като е въпрос на образование, което засяга само водачите. И с това го изпроводих. Доколкото зная впрочем, при хората мъжете остават да живеят след сватбата, разправят само, че ставали по-лениви. Там, изглежда, господствуват странни отношения. Те навярно също имат големи народни празници, но до нашето сватбено тържество няма да им позволим да се доближат. Тъкмо най-важния социален въпрос те, изглежда, тълкуват като лична работа. Чудесно!

Петнадесето сватбено слънце

Вчера бе големият ден. Слънцето грееше меко и топло. Сватбарска суматоха в просторите. Честит мравешки род, днес живот и блаженство, а после всичко е свършено. Търтеите днес почти всички вече ги няма, също и при женските птиците старателно почистиха. Останалите, в по-голямата им част, вече настанихме в зимните килии. Погрижихме се за бъдещето на мравуняка и сега годината може да свършва.

Първо зимно слънце

Най-сетне остатъкът от експедицията се завърна от хората. Те водят със себе си хиляди бръмбари с вложена в тях информация и ние трябва да разширим нашите библиотечни помещения с пристройка. Учените ни преведоха доста човешки книги, аз вече много четох в тях, ала малко разбрах. Казват, че с много хора било същото. Какво си въобразяват хората! Наричат себе си господари на света, а не знаят, че са израсли от земята единствено за да упражняваме ние върху тях разсъдъка си и да поддържаме духа си. Защото иначе не съм чувал да са послужали за нещо.

Пето зимно слънце

Отчетът за завоевателните ни походи е приключен. Годината бе посредствена, много загуби, но и предостатъчен внос на роби, за сметка на това малко пленени какавиди. В дневника си не пиша нищо за военните дела, не си струва. Хората вдигат страшно много шум около войните си, но това идва от факта, че те ги водят срещу приятелите, а не срещу враговете си. Защото за враговете се казва изрично, че трябва да ги обичат. Ала ето я отново непонятната дума!

Осмо зимно слънце

Днес сме още веднъж на открито, може би за последен път. Листата падат от дърветата, а есенните паяци сноват из въздуха. Видяхме пак нашия човек и женската бе при него. Те, изглежда, много се бяха сблизихли, защото се галеха и милваха и все говореха с голям страх за това, че други хора биха могли да ги видят.

Само че защо не трябваше другите хора нищо да знаят? Разглеждат неизразимото на големите събрания пред народа, а се плашат да обсъждат това, от което зависи все пак процъфтяването на гнездото, и само насаме си позволяват нежности. Въпреки цялата прилика с мравките – те все пак винаги ще си останат просто хора!

Шестнадесето зимно слънце

Застудя. Входелите към мравуняка са затворени и запушени. Днес магнахме крилата на последните женски мравки и ги сложихме в килиите им. Най-сетне имаме покой!

В библиотеката прочетох в една човешка книга странна история, на която не мога да повярвам. Имало един човек, навярно водач, който знаел повече от останалите и им казал всичко това, понеже смятал, че щяло да бъде добре за гнездото; и аз намирам това за напълно естествено. Но на другите водачи не им харесало, защото той учел робите, че не били по-незначителни от водачите. Тогава го хванали и го предупредили, че ако не мирува, ще го смажат. Та това също е съвсем правилно, защото който вреди на водачите, а с това и на държавата, трябва да бъде унищожен. Сега обаче идва това, което не разбирам. Човекът не само че не се усмирил, а продължил да застъпва и отстоява мнението си. Как е възможно някой да се отклонява от мнението на водачите? И както и да го измъчвали, той не престанал да проповядва, а вдигнал пипалата си и извикал: „Вие не можете да съдите моята съвест, която ми повелява да възвестя истината. По-високо от живота стои свободата на убеждението. Да ме смажете сигурно можете, но думите ми ще останат и аз с радост ще загина за свободата!“

Какво ли значи всичко това? Свобода ли? Глупости! Пропълзвам в зимната си килийка.

КРАЙ

© 1990 Виолета Тончева, превод от немски

Kurd Laßwitz
Aus dem Tagebuch einer Ameise, 1890

Сканиране: Xesiona, 2009
Разпознаване и редакция: NomaD, 2009

Издание:

Курд Ласвиц. Апики
Книгоиздателство „Георги Бакалов“, Варна, 1990
Рецензент: Людмила Стоянова
Редактор: Димитричка Железарова
Оформление: Богдан Маврадинов и Жеко Алексиев
Рисунка на корицата: Текла Алексиева
Художествен редактор: Иван Кенаров
Технически редактор: Ангел Ангелов
Коректори: Паунка Камбурова, Янка Енчева

Bis zum Nullpunkt des Seins
Verlag Das Neue Berlin, Berlin, 1979

Свалено от „Моята библиотека“ [<http://purl.org/NET/mylib/text/11512>]